

PROBLEMATIKA PRÁVNICKÝCH OSÔB V TRESTNOM PRÁVE SLOVENSKEJ REPUBLIKY

IVANA PASTVOVÁ

Právnická fakulta, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Slovenská republika

Abstract in original language

Rekodifikované trestné kódexy v roku 2005 sa riešeniu predmetnej problematiky vyhli, čo bolo zapríčinené nejasnou predstavou o komplexnej konštrukcii systému právnej úpravy v tejto oblasti. Autor sa v príspevku venuje rozboru zákona č. 224/2010 Z. z., ktorým bola do slovenského právneho poriadku zavedená tzv. nepravá trestná zodpovednosť právnických osôb.

Key words in original language

právnická osoba, trestná zodpovednosť, Trestný zákon

Abstract

Recast the criminal codes in 2005, addressing the present problems to avoid, which was caused by an unclear vision of a comprehensive structure of regulation in this area. The author's contribution is the analysis Act no. 224/2010 Z. Code, which was to the Slovak legal system introduced so. false criminal liability of legal persons.

Key words

legal person, criminal responsibility, Criminal code

O zavedení trestnej zodpovednosti právnických osôb do zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších právnych predpisov (ďalej ako „Trestný zákon“ alebo „TZ“) prebehlo a naďalej prebieha množstvo diskusií ale aj reálne pokusy o to, aby právnické osoby niesli trestnú zodpovednosť za spáchané trestné činy. V rámci príspevku trestnej zodpovednosti právnických osôb v SR, chcem poukázať na problémy, ktoré sa s touto témou – otázkou spájajú a tiež poukázať na novelu z roku 2010, ktorá zaviedla nepriamu zodpovednosť právnických osôb do Trestného zákona.

Aj keď ide o tému vysoko aktuálnu, ktorej sa v poslednom období venuje viac pozornosti aj z pohľadu publikačnej činnosti, treba konštatovať, že ucelená vedecká štúdia stále na našom trhu absentuje. Skutočnosť, že predmetná téma vyvoláva záujem o diskusiu, je pozitívna a prispieva k zvyšovaniu odbornej úrovne argumentov na zaujatie rôznych, aj keď mnohokrát protichodných stanovísk.

Nemožno zakrývať fakt, že trestná zodpovednosť právnických osôb naháňa hrôzu. Hlavnou príčinou odmietajúcou trestnú zodpovednosť právnických osôb je celková nedôvera v kvalitu právneho systému a jeho fungovanie a následná obava zo zneužitia trestnej zodpovednosti právnických osôb na pošpinenie mena právnickej osoby, čo by sa následne mohlo prejaviť napríklad v konkurenčnom boji.

Právnická osoba je fikciou. Napriek tomu v ostatných desaťročiach sa už neopakujú námietky proti jej zodpovednosti založené na argumente, že právnická osoba nemôže samostatne konať. Právne systémy po celom svete uznávajú, že právnické osoby majú spôsobilosť k právnym úkonom, spôsobilosť k právam, k povinnostiam, teda aj spôsobilosť k zodpovednosti, čo je najčastejšie povinnosť niesť dôsledky za porušenie svojej povinnosti. Pôsobia ako orgány štátnej moci, orgány štátnej správy, riadia a realizujú výrobu, obchod, kultúru, zdravotníctvo, oznamovacie prostriedky i občiansku aktivitu. Slovenský právny systém bežne upravuje ich zodpovednosť podľa občianskeho práva, obchodného práva či pracovného práva a podľa správneho práva. Takto vymedzená zodpovednosť právnických osôb však novým spoločenským podmienkam nepostačuje. Do kriminality v celosvetovom meradle, v nových doteraz nepoznaných formách je zapojený aj majetok a činnosť právnických osôb, pričom pri ich rozptýlenej štruktúre riadenia sa vytráca alebo nie je možno zistiť zodpovednosť individuálnych fyzických osôb. Preto je príznačný celosvetový trend i prax viacerých európskych štátov, kumulovať trestnoprávnu zodpovednosť právnických osôb aj fyzických osôb pre zvýšenie regulatívneho účinku trestného práva.

Vzhľadom na rozsah a charakter kriminality v Slovenskej republike bolo ustanovenie trestnej zodpovednosti právnických osôb potrebné a účelné a vzhľadom na medzinárodné záväzky Slovenskej republiky aj nevyhnutné.

Európska únia upravila trestnú zodpovednosť právnických osôb postupne v niekoľkých rámcových rozhodnutiach Rady, ktoré sú uvedené v doložke zlučiteľnosti návrhu zákona s právom ES/EÚ.

Dňa 1. septembra 2010 nadobudla účinnosť novela č. 224/2010 Z. z., ktorá menila a dopĺňala Trestný zákon, Trestný poriadok¹, zákon o konkurze a reštrukturalizácii² a iné zákony platné v Slovenskej republike. Týmto zákonom bola zavedená do právneho poriadku Slovenskej republiky tzv. nepravá trestná zodpovednosť právnických osôb. Pod uvedeným pojmom nemožno rozumieť trestnú zodpovednosť tak, ako je definovaná vo všeobecnej časti Trestného zákona (trestná zodpovednosť u príčetnej a vekovo zodpovednej fyzickej osobe), a ktorej následkom je znášať trestnú sankciu.

Pod nepravou trestnou zodpovednosťou sa rozumie právna úprava, ktorá umožňuje právnickým osobám uložiť trestno-právne sankcie, presnejšie povedané kvázi - trestné sankcie, aj keď trestná zodpovednosť právnických osôb výslovne v Trestnom zákone upravená nie je. Tieto sankcie sa taktiež nenazývajú sankciami.³ Znamená to, že právnická osoba nie je v tomto prípade spôsobilým subjektom konať protiprávne a tak naplniť skutkovú podstatu trestného činu, ale za splnenia podmienok stanovených zákonom, je možné uložiť právnickej osobe sankciu.

Dôvodová správa k novele zákona, ktorou bola zavedená nepravá trestná zodpovednosť právnických osôb, obhájila jej zavedenie – oproti zavedeniu pravej trestnej zodpovednosti právnických osôb tým, že zavedenie trestnoprávnej zodpovednosti právnických osôb nie je prípustné vo vzťahu k zásade individuálnej zodpovednosti za zavinenie, k zásade personality trestov a zároveň neschopnosti právnickej osoby niesť vôľovú zodpovednosť s možnosťou výberu konať v súlade s právom alebo proti právu.

Zákomom č. 224/2010 Z. z. boli do Trestného zákona zavedené dve nové druhy ochranných opatrení:

zhabanie peňažnej čiastky

„1) Zhabanie peňažnej čiastky môže súd uložiť právnickej osobe, ak bol spáchaný trestný čin, hoci aj v štádiu pokusu, alebo ak došlo k účasti na trestnom čine v súvislosti a) s výkonom oprávnenia zastupovať túto právnickú osobu,

¹ Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších právnych predpisov

² Zákon č. 7/2005 Z. z. o konkurze a reštrukturalizácii v znení neskorších právnych predpisov

³ Jelínek J a kol.- Trestní odpovědnost právnických osob, Linde Praha a. s., 2007, str. 22

- b) s výkonom oprávnenia prijímať rozhodnutia v mene tejto právnickej osoby,
 - c) s výkonom oprávnenia vykonávať kontrolu v rámci tejto právnickej osoby,
 - d) so zanedbaním dohľadu alebo náležitej starostlivosti v tejto právnickej osobe.
- 2) Ochranné opatrenie podľa odseku 1 nemožno uložiť právnickej osobe, ktorej majetkové pomery ako dlžníka nemožno usporiadať podľa osobitného predpisu upravujúceho konkurzné konanie, alebo ak by výkonom ochranného opatrenia bol postihnutý majetok štátu alebo Európskej únie, orgánom cudzieho štátu a medzinárodným organizáciám verejného práva. Nemožno ho uložiť ani vtedy, ak došlo k zániku trestnosti činu uvedeného v odseku 1 premlčaním trestného stíhania alebo na základe účinnej ľútosti.
- 3) Zhabanie peňažnej čiastky môže súd uložiť od 800 eur do 1 660 000 eur. Pri určení výšky zhabania peňažnej čiastky súd prihliadne na závažnosť spáchaného trestného činu, rozsah činu, získaný prospech, spôsobenú škodu, okolnosti spáchania trestného činu a následky pre právnickú osobu. Zhabanie peňažnej čiastky súd neuloží, ak ukladá právnickej osobe ochranné opatrenie zhabania majetku podľa § 83b.
- 4) Ak ide o zlúčenie, splynutie alebo rozdelenie právnickej osoby, uloží súd ochranné opatrenie podľa odseku 1 právnenmu nástupcovi zaniknutej právnickej osoby.
- 5) Zaplatená alebo vymožená peňažná čiastka pripadá štátu, ak súd nerozhodne inak na základe vyhlásenej medzinárodnej zmluvy, ktorou je Slovenská republika viazaná.⁴

zhabanie majetku

- „1) Zhabanie majetku súd uloží právnickej osobe, ak bol spáchaný trestný čin, hoci aj v štádiu pokusu, alebo ak došlo k účasti na trestnom čine uvedenom v § 58 ods. 2, a ak právnická osoba nadobudla majetok alebo jeho časť trestnou činnosťou alebo z príjmov pochádzajúcich z trestnej činnosti,
- v súvislosti
- a) s výkonom oprávnenia zastupovať túto právnickú osobu,
 - b) s výkonom oprávnenia prijímať rozhodnutia v mene tejto právnickej osoby,
 - c) s výkonom oprávnenia vykonávať kontrolu v rámci tejto právnickej osoby,
 - d) so zanedbaním dohľadu alebo náležitej starostlivosti v tejto právnickej osobe.
- 2) Ochranné opatrenie podľa odseku 1 nemožno uložiť právnickej osobe, ktorej majetkové pomery ako dlžníka nemožno usporiadať podľa osobitného predpisu upravujúceho konkurzné konanie, alebo ak by výkonom

⁴ Ustanovenie § 83a zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších právnych predpisov

ochranného opatrenia bol postihnutý majetok štátu alebo Európskej únie, orgánom cudzieho štátu a medzinárodným organizáciám verejného práva. Nemožno ho uložiť ani vtedy, ak došlo k zániku trestnosti činu uvedeného v odseku 1 premlčaním trestného stíhania alebo na základe účinnej ľútosti.

3) Ochranné opatrenie podľa odseku 1 súd neuloží, ak vzhľadom na závažnosť spáchaného trestného činu, rozsah činu, získaný prospech, spôsobenú škodu, okolnosti spáchania trestného činu, následky pre právnickú osobu alebo dôležitý verejný záujem je možné ochranu spoločnosti zabezpečiť aj bez zhabania majetku právnickej osoby. Ak súd neuloží zhabanie majetku, uloží právnickej osobe ochranné opatrenie zhabania peňažnej čiastky podľa § 83a.

4) Zhabanie majetku postihuje v rozsahu, ktorý patrí právnickej osobe pri výkone ochranného opatrenia zhabania majetku po ukončení konkurzného konania

a) výtazok zo speňazenia majetku,

b) majetok vylúčený zo súpisu majetku podstat,

c) majetok podliehajúci konkurzu, ak nedošlo k speňazeniu majetku.

5) Ak ide o zlúčenie, splynutie alebo rozdelenie právnickej osoby, uloží súd ochranné opatrenie podľa odseku 1 právnenmu nástupcovi zaniknutej právnickej osoby.

6) Vlastníkom zhabaného majetku sa stáva štát, ak súd nerozhodne inak na základe vyhlásenej medzinárodnej zmluvy, ktorou je Slovenská republika viazaná."⁵

Ochranné opatrenie zhabania peňažnej čiastky môže súd uložiť fakultatívne v prípade, ak bol spáchaný trestný čin, a to v súvislosti s výkonom oprávnenia zastupovať právnickú osobu, prijímať rozhodnutia v mene právnickej osoby, vykonávať kontrolu v rámci právnickej osoby alebo v súvislosti so zanedbaním dohľadu, alebo náležitej starostlivosti. Ochranné opatrenie zhabania peňažnej čiastky môže súd uložiť tiež v prípade, ak trestný čin dospel do štádiá pokusu či došlo k účasti na tomto trestnom čine.

Ak teda osoby, ktoré sú oprávnené konať vyššie uvedené oprávnenia v rámci právnickej osoby ako páchatelia alebo spolupáchatelia, alebo sa na takomto trestnom čine budú podieľať, je možné uložiť tejto právnickej osobe vyššie spomínané ochranné opatrenie uvedené pod ustanovením § 83a Trestného zákona. Nie je relevantné, či ide o trestný čin úmyselný alebo trestný čin nedbanlivostný a ani to, či ide o dokonaný alebo trestný čin v štádiu pokusu. Ochranné opatrenie nie je možné uložiť právnickej osobe, ak trestný čin dospel len do štádiá prípravy.

Pri tvorbe návrhu zákona č. 224/2010 Z. z., v časti týkajúcej sa zodpovednosti právnickej osoby za konanie v jej rámci pôsobiacich

⁵ Ustanovenie § 83b zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších právnych predpisov

fyzických osôb, sa Ministerstvo spravodlivosti SR pravdepodobne inšpirovalo predchádzajúcim návrhom z roku 2006. Podľa predmetného návrhu z roku 2006, bol trestný čin spáchaný právnickou osobou v prípade, ak za účelom získania prospechu či inej výhody pre právnickú osobu konal pri jej činnosti protiprávne:

- jej štatutárny orgán (člen štatutárneho orgánu),
- jej dozorný orgán (člen dozorného orgánu),
- iná osoba, ktorá je oprávnená konať, rozhodovať za právnickú osobu.

Trestným činom by mal byť aj prípad podľa ustanovenia § 5 návrhu z roku 2006, ak je trestný čin spáchaný právnickou osobou aj vtedy, ak:

- osoba uvedená v odseku 1 nedostatočným dohľadom alebo kontrolou umožnila spáchať trestný čin fyzickou osobou, ktorá konala v rámci oprávnení, ktoré jej boli zverené právnickou osobou,
- na toto konanie použila inú právnickú osobu alebo fyzickú osobu.⁶

Na rozdiel od súčasnej právnej úpravy, návrh zákona z roku 2006 navrhoval vznik trestnej zodpovednosti právnickej osoby konaním, ktorým získala prospech alebo inú výhodu, čo významným spôsobom zužovalo okruh protiprávnych činností, ktoré sa pričítali právnickej osobe.

Ochranné opatrenie zhabania peňažnej čiastky nemožno uložiť právnickej osobe, ktorej majetkové pomery ako dlžníka nemožno usporiadať podľa zákona č. 7/2005 Z. z. o konkurze a reštrukturalizácii v znení neskorších právnych predpisov. Ide o tzv. konkurznú imunitu.

Ochranné opatrenie zhabanie majetku, na rozdiel od ochranného opatrenia zhabania peňažnej čiastky, uloží súd právnickej osobe obligatórne, ak bol spáchaný trestný čin uvedený v ustanovení § 58 ods. 2 Trestného zákona:

„Trest prepadnutia majetku súd uloží bez splnenia podmienok uvedených v odseku 1, ak odsudzuje páchatel'a za spáchanie trestného činu nedovolenej výroby omamných a psychotropných látok, jedov alebo prekurzorov, ich držanie a obchodovanie s nimi podľa § 172 ods. 2, 3 alebo 4 alebo § 173, trestného činu obchodovania s ľuďmi podľa § 179, trestného činu obchodovania s deťmi podľa § 180 ods. 2 alebo 3 alebo § 181, trestného činu vydierania podľa § 189 ods. 2 písm. c), trestného činu hrubého nátlaku podľa § 190 ods. 1, 3, 4 alebo 5 alebo § 191 ods. 3 alebo 4, trestného činu

⁶ Vládny návrh zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov, parlamentná tlač č. 1507 predložený NRSR 24.02.2006

nátlaku podľa § 192 ods. 3 alebo 4, trestného činu podielníctva podľa § 231 ods. 2, 3 alebo 4 alebo § 232 ods. 3 alebo 4, trestného činu legalizácie príjmu z trestnej činnosti podľa § 233 alebo 234, trestného činu falšovania, pozmeňovania a neoprávnenej výroby peňazí a cenných papierov podľa § 270, trestného činu uvádzania falšovaných, pozmenených a neoprávnene vyrobených peňazí a cenných papierov podľa § 271 ods. 1, trestného činu výroby a držby falšovateľského náčinia podľa § 272 ods. 2, trestného činu skrátenia dane a poistného podľa § 276, trestného činu neodvedenia dane a poistného podľa § 277, trestného činu nezaplatenia dane podľa § 278 ods. 2 alebo 3, trestného činu porušenia predpisov o štátnych technických opatreniach na označenie tovaru podľa § 279 ods. 2 alebo 3, trestného činu založenia, zosnovania a podporovania zločineckej skupiny podľa § 296, trestného činu založenia, zosnovania a podporovania teroristickej skupiny podľa § 297, trestného činu teroru podľa § 313 alebo 314, trestného činu prijímania úplatku podľa § 328 ods. 2 alebo 3 alebo § 329 ods. 2 alebo 3, trestného činu podplácania podľa § 334 ods. 2 alebo § 335 ods. 2, trestného činu falšovania a pozmeňovania verejnej listiny, úradnej pečate, úradnej uzávery, úradného znaku a úradnej značky podľa § 352 ods. 6, trestného činu prevádzachstva podľa § 355 alebo 356, trestného činu kupliarstva podľa § 367 ods. 3, trestného činu výroby detskej pornografie podľa § 368, trestného činu rozširovania detskej pornografie podľa § 369, trestného činu ohrozovania mravnosti podľa § 372 ods. 2 alebo 3 alebo trestného činu terorizmu a niektorých foriem účasti na terorizme podľa § 419 a páchatel' nadobudol majetok aspoň v značnom rozsahu trestnou činnosťou alebo z príjmov pochádzajúcich z trestnej činnosti.“

Teda pri trestnom čine, za ktorý je súd povinný uložiť trest prepadnutia majetku, musí spĺňať kumulatívne podmienku, že právnická osoba nadobudla majetok alebo jeho časť trestnou činnosťou alebo z príjmov, ktoré pochádzajú z trestnej činnosti v súvislosti s výkonom oprávnenia zastupovať právnickú osobu, prijímať rozhodnutia v jej mene, vykonávať jej kontrolu, alebo v súvislosti so zanedbaním dohľadu či náležitej starostlivosti nad právnickou osobou. Ďalšou kumulatívnou podmienkou je, že právnická osoba mala z takéhoto trestného činu majetkový prospech.

Prísnosť tohto ochranného opatrenia je možné zmierniť na základe ustanovenia § 83 ods. 3 TZ, a teda súd nemusí uložiť ochranné opatrenie zhabania majetku v prípade, ak vzhľadom na závažnosť spáchaného trestného činu, spôsobenú škodu, rozsah, získaný prospech, okolnosti trestného činu či dôležitý záujem, je možné dosiahnuť ochranu spoločnosti aj bez uloženia uvedeného ochranného opatrenia. V tomto prípade ale súd uloží obligatórne ochranné opatrenie zhabania peňažnej čiastky.

Zhabanie peňažnej čiastky i zhabanie majetku môže súd uložiť za splnenie zákonných podmienok aj právnomu nástupcovi právnickej osoby, ktorá po spáchaní trestného činu, v súvislosti s ktorým má byť ochranné opatrenie uložené, zanikla z dôvodu zlúčenia, splynutia alebo aj rozdelenia.

Zmeny zavedené novelou o nepravnej trestnej zodpovednosti právnických osôb sa týkajú aj zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších právnych predpisov (ďalej ako „Trestný poriadok“ alebo „TP“). V ustanovení § 5 ods. 2-5 TP sa novelou rozšíril okruh procesných práv a povinností zúčastnenej osobe, a to tým spôsobom, že takáto osoba má okrem práva byť prítomná na hlavnom pojednávaní a verejnom zasadnutí, predkladať dôkazy, nazerať do spisov, podávať za splnenia zákonných podmienok podľa Trestného poriadku opravné prostriedky, robiť návrhy aj právo:

- podať opravný prostriedok proti zaisteniu veci už pred podaním návrhu na uloženie ochranného opatrenia,
- ustanoviť splnomocnenca z radu advokátov (ak to je potrebné na ochranu jej záujmov),
- vyjadriť sa po podaní návrhu na uloženie ochranného opatrenia ku skutočnostiam a dôkazom, o ktoré sa podaný návrh opiera.

Je možné konštatovať, že pokusy o zavedenie akejkoľvek formy zodpovednosti právnických osôb za ich protiprávne konanie, bolo v Slovenskej republike sprevádzané s veľkou nevôľou zo strany podnikateľskej sféry, ktorá sa obávala najmä jej zneužitia v konkurenčnom boji, ale aj postihovania činnosti páchanej fyzickou osobou v rámci ich podnikateľských aktivít prostredníctvom právnických osôb. Zavedenie trestnoprávnej zodpovednosti právnických osôb, hoci len v jej nepravnej forme – podobe, znamená rozširovanie trestnosti určitých zákonom definovaných konaní. Napriek tomu, právnická osoba nemá zákonom stanovené a jasne vymedzené podmienky, ktorých naplnenie má za následok jej postih trestnoprávnou sankciou. Je otázkou budúcnosti ako bude nepriama trestná zodpovednosť právnických osôb v reáli presadzovať, teda fungovanie v praxi i jej realizácia.

Literature:

- Jelínek J a kol.- Trestní odpovědnost právnických osob, Linde Praha a. s., 2007
- Madliak J. a kol.- Trestné právo hmotné I. Všeobecná časť, Košice, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2010
- Vládný návrh zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov, parlamentná tlač č. 1507 predložený NRSR 24.02.2006
- Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších právnych predpisov

- Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v není neskorších právnych predpisov

Contact – email

pastvova.iva@gmail.com